

HỌC VIỆN NGÂN HÀNG
KHOA LÝ LUẬN CHÍNH TRỊ



TIỂU LUẬN KẾT THÚC HỌC PHẦN
HỌC PHẦN: KINH TẾ CHÍNH TRỊ

Đề tài:14

**Những đặc trưng của kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa ở
nước ta hiện nay**

Giáo viên hướng dẫn: PHẠM THANH HIỀN

Tên : LÊ THỊ THÙY LINH

MSSV : 23A7510068

Lớp : K23ATCC

Hà Nội, ngày 14 tháng 6 năm 2021

MỤC LỤC

MỞ ĐẦU	3
NỘI DUNG	4
CHƯƠNG I. MỘT SỐ VẤN ĐỀ LÝ LUẬN VỀ KINH TẾ THỊ TRƯỜNG.4	
1.1. Khái niệm nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa ở Việt Nam	4
1.2. Bản chất nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa ở Việt Nam...	5
CHƯƠNG II. ĐẶC TRƯNG CỦA KINH TẾ THỊ TRƯỜNG ĐỊNH HƯỚNG XÃ HỘI CHỦ NGHĨA Ở VIỆT NAM	10
2.1. Mục tiêu xây dựng và phát triển nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa ở Việt Nam	10
2.2. Đặc trưng của nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa ở Việt Nam.....	11
CHƯƠNG III. GIẢI PHÁP HOÀN THIỆN THỂ CHẾ KINH TẾ THỊ TRƯỜNG ĐỊNH HƯỚNG XÃ HỘI CHỦ NGHĨA Ở VIỆT NAM.....	14
3.1. Tiếp tục thống nhất nhận thức về kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa.....	14
3.2. Hoàn thiện thể chế kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa	14
3.3. Phát triển đồng bộ các yếu tố thị trường và các loại thị trường.....	15
3.4. Chủ động và tích cực hội nhập kinh tế quốc tế.....	15
3.5. Nâng cao năng lực lãnh đạo của Đảng, hiệu quả quản lý của Nhà nước, đảm bảo quyền làm chủ của nhân dân	16
KẾT LUẬN.....	18
TÀI LIỆU THAM KHẢO	19

MỞ ĐẦU

Kinh tế thị trường đã hình thành và phát triển hàng trăm năm nay ở các nước Tây Âu gắn liền với sự phát triển của lực lượng sản xuất, của phân công lao động xã hội, với quá trình xã hội hóa và chuyên môn hóa sản xuất ở trình độ cao. Kinh tế thị trường là một hình thái tổ chức kinh tế mà ở đó mục tiêu của sản xuất là tạo ra các sản phẩm được đem trao đổi trên thị trường; là giai đoạn phát triển cao của kinh tế hàng hóa. Nói cách khác, kinh tế thị trường là kinh tế hàng hóa ở giai đoạn phát triển cao, trở thành hình thức kinh tế phổ biến, chi phối nền sản xuất xã hội, khi mọi yếu tố đầu vào của sản xuất và sản phẩm do sản xuất tạo ra, cả tư liệu sản xuất và tư liệu tiêu dùng, đều là hàng hóa, các sản phẩm này đến tay người sản xuất hay tiêu dùng đều phải qua mua bán, trao đổi, phải thông qua thị trường¹.

Trong nền kinh tế thế giới tồn tại các mô hình kinh tế thị trường: kinh tế thị trường tự do, kinh tế thị trường xã hội, kinh tế thị trường hỗn hợp. Và trong mỗi quốc gia lại có những biến thể khác nhau xuất phát từ quan niệm, trình độ phát triển kinh tế - văn hóa - xã hội. Trên cơ sở vận dụng sáng tạo chủ nghĩa Mác - Lê-nin, tham khảo kinh nghiệm phát triển của các quốc gia trên thế giới, và từ thực tiễn phát triển Việt Nam, Đảng ta đã đề ra đường lối phát triển kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa. Đây là bước phát triển mới về tư duy lý luận, một sự vận dụng độc lập, sáng tạo của Đảng ta. Nghiên cứu về nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa ở nước ta hiện nay nhằm mục đích quán triệt một cách sâu sắc và củng cố niềm tin đối với quá trình đổi mới và con đường phát triển đất nước trong bối cảnh mới hiện nay. Xuất phát từ lý do này, tôi quyết định chọn đề tài ***“Những đặc trưng của nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa ở nước ta hiện nay”*** làm đề tài nghiên cứu kết thúc môn học của mình.

¹ Trung tâm Khoa học xã hội và nhân văn quốc gia (1996), Những vấn đề đạo đức trong điều kiện nền kinh tế thị trường - Từ góc nhìn của các nhà khoa học Trung Quốc, Hà Nội, tr.81.

NỘI DUNG

CHƯƠNG I. MỘT SỐ VẤN ĐỀ LÝ LUẬN VỀ KINH TẾ THỊ TRƯỜNG

1.1. Khái niệm nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa ở Việt Nam

Kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa là mô hình kinh tế đặc thù trong thời kỳ quá độ lên chủ nghĩa xã hội ở Việt Nam, chưa có tiền lệ trong nền kinh tế thế giới. Vì vậy, việc xây dựng nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa ở nước ta là quá trình vừa làm, vừa rút kinh nghiệm để có mô hình kinh tế phù hợp với điều kiện Việt Nam và hội nhập quốc tế.

Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XII của Đảng đưa ra khái niệm về kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa về cả nội hàm, mục tiêu và cách thức thực hiện: *“Nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa Việt Nam là nền kinh tế vận hành đầy đủ, đồng bộ theo các quy luật của nền kinh tế thị trường, đồng thời bảo đảm định hướng xã hội chủ nghĩa phù hợp với từng giai đoạn phát triển của đất nước. Đó là nền kinh tế thị trường hiện đại và hội nhập quốc tế; có sự quản lý của Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa, do Đảng Cộng sản Việt Nam lãnh đạo, nhằm mục tiêu “dân giàu, nước mạnh, dân chủ, công bằng, văn minh”².*

Đại hội XII đã có bước phát triển mới rất rõ nét, khẳng định trong giai đoạn hiện nay, cần thống nhất nhận thức về nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa ở Việt Nam: *“có quan hệ sản xuất tiến bộ phù hợp với trình độ phát triển của lực lượng sản xuất; có nhiều hình thức sở hữu, nhiều thành phần kinh tế, trong đó kinh tế nhà nước giữ vai trò chủ đạo, kinh tế tư nhân là một động lực quan trọng của nền kinh tế; các chủ thể thuộc các thành phần kinh tế bình đẳng, hợp tác và cạnh tranh theo pháp luật; thị trường đóng vai trò chủ yếu trong huy động và phân bổ có hiệu quả các nguồn lực phát triển, là động*

² Đảng cộng sản Việt Nam: “Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XII”, Văn phòng Trung ương Đảng, Hà Nội, 2016, tr. 102.

lực chủ yếu để giải phóng sức sản xuất; các nguồn lực nhà nước được phân bổ theo chiến lược, quy hoạch, kế hoạch phù hợp với cơ chế thị trường. Nhà nước đóng vai trò định hướng, xây dựng và hoàn thiện thể chế kinh tế, tạo môi trường cạnh tranh bình đẳng, minh bạch và lành mạnh; sử dụng các công cụ, chính sách và các nguồn lực của Nhà nước để định hướng và điều tiết nền kinh tế, thúc đẩy sản xuất kinh doanh và bảo vệ môi trường; thực hiện tiến bộ, công bằng xã hội trong từng bước, từng chính sách phát triển. Phát huy vai trò làm chủ của nhân dân trong phát triển kinh tế xã hội”³.

1.2. Bản chất nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa ở Việt Nam

Nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa ở Việt Nam vừa tuân theo các quy luật chung của nền kinh tế thị trường, vừa hàm chứa những giá trị xã hội chủ nghĩa trong vận hành, quản lý cũng như hoạt động sản xuất kinh doanh. Bản chất của kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa được phản ánh thông qua các biểu hiện dưới đây:

1.2.1. Kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa ở Việt Nam, trước hết là nền kinh tế thị trường đầy đủ, vận động tuân theo các quy luật của thị trường

Giống như mọi nền kinh tế thị trường, kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa Việt Nam vận hành theo các quy luật thị trường. Các quy luật kinh tế chủ yếu chi phối trong nền kinh tế thị trường bao gồm:

Quy luật giá trị quy luật kinh tế cơ bản của sản xuất và trao đổi hàng hoá. Ở đâu có sản xuất và trao đổi hàng hóa thì ở đó có sự tồn tại và tác động của quy luật giá trị. Vì vậy, trong nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa, hàng hóa muốn bán có lãi buộc người sản xuất phải tìm cách giảm hao phí lao động cá biệt của mình thấp hơn hoặc bằng hao phí lao động xã hội bằng

³ Đảng cộng sản Việt Nam: “Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XII”, Văn phòng Trung ương Đảng, Hà Nội, 2016, tr. 25-26.

việc ứng dụng khoa học công nghệ tiên tiến, nâng cao năng suất lao động, hợp lý hóa quá trình sản xuất.

Quy luật cung cầu. Trên thị trường, cung cầu là hai phạm trù kinh tế đối lập nhau, nhưng lại có mối quan hệ tác động qua lại lẫn nhau. Cung cầu thường ở trạng thái không cân bằng tại những thời gian, không gian và các hàng hóa nhất định. Chính sự không cân bằng đó tạo ra sự tác động lẫn nhau để tạo ra cân đối mới, nhưng sự vận động tiếp tục không “ăn khớp” với nhau giữa cung cầu, đến lượt nó lại tạo ra mất cân đối mới đó là quy luật của cung cầu trên thị trường của nền kinh tế thị trường.

Quy luật cạnh tranh. Trong nền kinh tế thị trường, cạnh tranh là môi trường của các chủ thể tham gia thị trường. Cạnh tranh giữa những người sản xuất để tìm được những điều kiện sản xuất thuận lợi về vị trí, nguồn nguyên liệu, lao động, tài chính, thị phần... Cạnh tranh có thể diễn ra giữa người mua với nhau; cũng có thể có cạnh tranh giữa những người sản xuất với người tiêu dùng. Mục tiêu cạnh tranh của các đối thủ cạnh tranh là nhằm tối đa hóa lợi ích và công cụ của cạnh tranh là thông qua giá cả, hàng hóa, ngoài ra bằng cả những hình thức khác như: khuyến mãi, tặng quà, các dịch vụ chăm sóc khách hàng... Quy luật kinh tế này tác động đến các chủ thể tham gia trong nền kinh tế thị trường, đặc biệt các nhà sản xuất kinh doanh phải luôn tìm các biện pháp để nâng cao năng lực cạnh tranh, và đó cũng là động lực thúc đẩy sự phát triển kinh tế.

1.2.2. Kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa ở Việt Nam là nền kinh tế thị trường mà trong nó, hoạt động sản xuất kinh doanh của các chủ thể kinh tế cũng như quản lý của Nhà nước ngoài nguyên tắc tuân thủ các quy luật thị trường còn hàm chứa, gắn với và hướng tới những giá trị cơ bản của chủ nghĩa xã hội

Những giá trị căn bản của chủ nghĩa xã hội thể hiện ở các khía cạnh như:

Thứ nhất, nền kinh tế thị trường ở nước ta có sự quản lý của Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa. Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa định hướng và điều tiết nền kinh tế, thúc đẩy sản xuất kinh doanh và bảo vệ môi trường.

Bản chất của Nhà nước ta là Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa của nhân dân, do nhân dân, vì nhân dân, dựa trên nguyên tắc tất cả quyền lực nhà nước thuộc về nhân dân mà nền tảng là liên minh giữa giai cấp công nhân với giai cấp nông dân và đội ngũ trí thức. Trong phát triển kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa, vai trò của Nhà nước thể hiện rõ ở việc: “định hướng, xây dựng và hoàn thiện thể chế kinh tế, tạo môi trường cạnh tranh bình đẳng, minh bạch và lành mạnh; sử dụng các công cụ, chính sách và các nguồn lực của Nhà nước để định hướng và điều tiết nền kinh tế, thúc đẩy sản xuất kinh doanh và bảo vệ môi trường; thực hiện tiến bộ, công bằng xã hội từng bước, từng chính sách phát triển....

Thứ hai, do Đảng Cộng sản Việt Nam lãnh đạo.

Sự lãnh đạo đúng đắn của Đảng là nhân tố hàng đầu quyết định mọi thắng lợi của cách mạng Việt Nam, là điều kiện chính trị tiên quyết đảm bảo quá trình phát triển kinh tế thực hiện theo định hướng xã hội chủ nghĩa. Đường lối, quan điểm, chủ trương của Đảng về kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa từng bước được hiện thực hóa trong cuộc sống.

Thứ ba, phát huy vai trò làm chủ của nhân dân trong phát triển kinh tế xã hội. Nhà nước ta là tổ chức chính trị của nhân dân, do nhân dân tổ chức ra dưới sự lãnh đạo của Đảng, quyền lực nhà nước là thống nhất, không chỉ được phân công, phối hợp mà còn có sự kiểm soát trong việc thực hiện các quyền lập pháp, hành pháp và tư pháp. Đây là một trong những nguyên tắc nền tảng về tổ chức quyền lực nhà nước ở nước ta. Bởi nhân dân là chủ thể tối cao của quyền lực nhà nước, nên nhân dân kiểm soát quyền lực nhà nước là một tất yếu.

Trong phát triển kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa, nhân dân vừa là chủ thể, vừa là đối tượng phục vụ mà nền kinh tế hướng tới, bởi vì “Đó là nền kinh tế được xây dựng ở một chế độ xã hội do nhân dân làm chủ, Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa quản lý, dưới sự lãnh đạo của Đảng Cộng sản, nhằm mục tiêu đi lên chủ nghĩa xã hội”.

Thứ tư, xác lập quan hệ sản xuất tiên bộ phù hợp để thúc đẩy phát triển mạnh lực lượng sản xuất.

Nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa ở Việt Nam có quan hệ sản xuất tiên bộ, phù hợp với trình độ phát triển của lực lượng sản xuất; có nhiều hình thức sở hữu, nhiều thành phần kinh tế, trong đó kinh tế nhà nước giữ vai trò chủ đạo, kinh tế tư nhân là một động lực quan trọng của nền kinh tế; các chủ thể thuộc các thành phần kinh tế bình đẳng, hợp tác và cạnh tranh theo pháp luật.

Ở Việt Nam, thực hiện phát triển nền kinh tế nhiều hình thức sở hữu, nhiều thành phần kinh tế là nhằm giải phóng sức sản xuất, giải phóng tiềm năng phát triển trong mỗi thành phần kinh tế, mỗi cá nhân, mỗi vùng miền... là cách để phát huy tối đa nội lực, tạo sức mạnh tổng hợp để phát triển nhanh và bền vững nền kinh tế đất nước. Trong nền kinh tế nhiều thành phần, kinh tế nhà nước giữ vai trò chủ đạo định hướng cho sự phát triển vì mục tiêu “dân giàu, nước mạnh, dân chủ, công bằng, văn minh”. Kinh tế nhà nước gồm nguồn lực nhà nước và doanh nghiệp nhà nước. Doanh nghiệp nhà nước cũng như doanh nghiệp thuộc các thành phần kinh tế khác đều phải hoạt động theo cơ chế thị trường, bình đẳng và cạnh tranh theo pháp luật.

Vai trò chủ đạo của kinh tế nhà nước theo nghĩa thúc đẩy ổn định và phát triển kinh tế, chính trị, xã hội của đất nước. Đồng thời kinh tế nhà nước giữ vị trí then chốt trong nền kinh tế, làm công cụ vật chất quan trọng để Nhà nước định hướng và điều tiết vĩ mô, làm lực lượng nòng cốt, góp phần chủ yếu để phát triển kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa; là yếu tố vật chất đảm

bảo định hướng xã hội chủ nghĩa của nền kinh tế thị trường trong thời kỳ quá độ ở Việt Nam.

Đi liền với đó, trong nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa còn áp dụng nhiều hình thức tổ chức quản lý và thực hiện chế độ phân phối chủ yếu theo kết quả lao động, hiệu quả kinh tế, đồng thời theo mức đóng góp vốn cùng các nguồn lực khác và phân phối thông qua hệ thống an sinh xã hội, phúc lợi xã hội, thể hiện tính ưu việt của chủ nghĩa xã hội.

Thứ năm, phát triển nền kinh tế thị trường phải bảo đảm hài hòa giữa tăng trưởng kinh tế với tiến bộ và công bằng xã hội trong từng bước tìm chính sách phát triển.

Định hướng xã hội chủ nghĩa phải thể hiện ngay trong từng chính sách, từng kế hoạch và chiến lược phát triển kinh tế xã hội của đất nước. Các chính sách, kế hoạch, chiến lược phát triển kinh tế xã hội đất nước phải thực hiện được mục tiêu, nhiệm vụ của từng giai đoạn trong công cuộc xây dựng chủ nghĩa xã hội; phù hợp với cơ chế thị trường và bảo đảm tính hiện đại. Tính hiện đại được thể hiện sự kế thừa có chọn lọc những thành tựu phát triển kinh tế thị trường của nhân loại; các yếu tố của thị trường, các loại thị trường đồng bộ và vận hành thông suốt, gắn với các nền kinh tế thế giới.

CHƯƠNG II. ĐẶC TRƯNG CỦA KINH TẾ THỊ TRƯỜNG ĐỊNH HƯỚNG XÃ HỘI CHỦ NGHĨA Ở VIỆT NAM

2.1. Mục tiêu xây dựng và phát triển nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa ở Việt Nam

2.1.1. Mục tiêu tổng quát

Đảng đã xác định mục tiêu xây dựng và phát triển nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa ở nước ta là *“giải phóng mạnh mẽ và không ngừng phát triển sức sản xuất, nâng cao đời sống nhân dân; đẩy mạnh xóa đói giảm nghèo, khuyến khích mọi người vươn lên làm giàu chính đáng, giúp đỡ người khác thoát nghèo và từng bước khá giả hơn”*⁴.

Nghị quyết Trung ương lần thứ năm khóa XII khẳng định: “Tiếp tục hoàn thiện thể chế kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa tạo tiền đề vững chắc cho việc xây dựng thành công và vận hành đồng bộ, thông suốt nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa; góp phần huy động và phân bổ, sử dụng có hiệu quả nhất mọi nguồn lực để thúc đẩy kinh tế xã hội phát triển nhanh và bền vững vì mục tiêu “dân giàu, nước mạnh, dân chủ, công bằng, văn minh”.

2.1.2. Mục tiêu cụ thể

Mục tiêu cụ thể đến năm 2020 là: Phấn đấu hoàn thiện một bước đồng bộ hơn hệ thống thể chế kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa theo các chuẩn mực phổ biến của nền kinh tế thị trường hiện đại và hội nhập quốc tế. Cơ bản bảo đảm tính đồng bộ giữa thể chế kinh tế và thể chế chính trị, giữa Nhà nước và thị trường; sự hài hòa giữa tăng trưởng kinh tế với phát triển văn hóa, phát triển con người, thực hiện tiến bộ, công bằng xã hội, bảo đảm an sinh xã hội, bảo vệ môi trường, phát triển xã hội bền vững. Chủ động, tích cực hội nhập kinh tế quốc tế gắn với xây dựng nền kinh tế độc lập, tự chủ; bảo đảm tính minh

⁴ Đảng cộng sản Việt Nam: “Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ X”, Văn phòng Trung ương Đảng, Hà Nội, 2006, tr.77.

bạch, tính dự báo được trong xây dựng thể chế kinh tế, tạo điều kiện ổn định, thuận lợi cho phát triển kinh tế xã hội.

Mục tiêu cụ thể đến năm 2030 là: Hoàn thiện đồng bộ và vận hành có hiệu quả thể chế kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa ở nước ta.

2.2. Đặc trưng của nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa ở Việt Nam

2.2.1. Đặc trưng về sở hữu và thành phần kinh tế

Nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa ở nước ta là nền kinh tế có nhiều hình thức sở hữu khác nhau, giống với các nền kinh tế thị trường của các quốc gia. Cụ thể ở Việt Nam hiện có: sở hữu công hữu (sở hữu nhà nước, sở hữu tập thể), sở hữu tư nhân và sở hữu hỗn hợp. Trong xu hướng phát triển nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa, hình thức công hữu ngày càng trở thành hạt nhân cơ bản trong quá trình xây dựng chủ nghĩa xã hội.

Với sự tồn tại đa dạng hóa các hình thức sở hữu trong nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa thì tất yếu nền kinh tế đó có nhiều thành phần kinh tế. Đảng ta đã xác định, hiện nay, nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa Việt Nam có bốn thành phần kinh tế gồm: kinh tế nhà nước, kinh tế tập thể, kinh tế tư nhân và kinh tế có vốn đầu tư nước ngoài. Các chủ thể thuộc các thành phần kinh tế được tự chủ sản xuất kinh doanh và chịu sự điều tiết của các quy luật thị trường, luật pháp của Nhà nước. Giữa các chủ thể vừa có sự hợp tác, vừa có cạnh tranh và được bình đẳng trước pháp luật.

Đảng ta đã xác định, trong nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa có nhiều thành phần kinh tế tham gia, *“trong đó kinh tế nhà nước giữ vai trò chủ đạo, kinh tế tư nhân là động lực quan trọng của nền kinh tế”*⁵.

2.2.2. Đặc trưng về cơ chế vận hành

Trên thế giới hiện nay, đa phần các quốc gia phát triển nền kinh tế thị trường là vừa vận hành theo cơ chế thị trường, vừa có sự can thiệp của nhà

⁵ Đảng cộng sản Việt Nam: “Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XII”, Văn phòng Trung ương Đảng, Hà Nội, 2016, tr. 103.

nước; hay nói cách khác, đó là nền kinh tế vận hành theo sự dẫn dắt của thị trường và sự can thiệp của nhà nước để định hướng phát triển kinh tế - xã hội nhất định. Về mặt nguyên tắc, định hướng phát triển của nền kinh tế phụ thuộc vào bản chất của nhà nước và mục tiêu phát triển kinh tế xã hội và điều kiện để thực hiện mục tiêu đó của từng quốc gia, trong từng giai đoạn. Vì vậy, cơ chế vận hành nền kinh tế thị trường của các quốc gia có điểm tương đồng, nhưng cũng có đặc thù riêng.

Nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa vận hành theo cơ chế thị trường có sự quản lý của Nhà nước xã hội chủ nghĩa *“Nhà nước quản lý nền kinh tế, định hướng điều tiết, thúc đẩy sự phát triển kinh tế xã hội bằng pháp luật, chiến lược, quy hoạch, kế hoạch chính sách và lực lượng vật chất”*⁶.

Cơ chế vận hành của nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa ở Việt Nam được Đảng xác định: trong nền kinh tế *“thị trường đóng vai trò chủ yếu trong huy động và phân bổ có hiệu quả các nguồn lực phát triển, là động lực chủ yếu để giải phóng sức sản xuất; các nguồn lực nhà nước được phân bổ theo chiến lược, quy hoạch, kế hoạch phù hợp với cơ chế thị trường. Nhà nước đóng vai trò định hướng, xây dựng và hoàn thiện thể chế kinh tế, tạo môi trường cạnh tranh bình đẳng, minh bạch và lành mạnh; sử dụng các công cụ, chính sách và các nguồn lực của Nhà nước để định hướng và điều tiết nền kinh tế, thúc đẩy sản xuất kinh doanh và bảo vệ môi trường; thực hiện tiến bộ, công bằng xã hội trong từng bước, từng chính sách phát triển”*⁷.

2.2.3. Đặc trưng về phân phối

Phân phối trong nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa bao gồm phân phối các nguồn lực quốc gia cho sự phát triển kinh tế - xã hội và phân phối thu nhập. Các nguồn lực cho sự phát triển, đặc biệt là các nguồn lực mà Nhà nước là đại diện chủ sở hữu như: tài nguyên, khoáng sản, đất đai, ngân sách

⁶ Đảng cộng sản Việt Nam: “Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XI”, Văn phòng Trung ương Đảng, Hà Nội, 2011, tr. 74-75.

⁷ Đảng cộng sản Việt Nam: “Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XII”, Văn phòng Trung ương Đảng, Hà Nội, 2016, tr. 103.

nhà nước... được tiến hành phân phối theo lộ trình thực hiện chiến lược, kế hoạch phát triển kinh tế xã hội đất nước trong từng giai đoạn và đảm bảo lợi ích quốc gia trong dài hạn.

Nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa thực hiện nhiều hình thức phân phối: *“Quan hệ phân phối đảm bảo công bằng và tạo động lực cho phát triển, các nguồn lực được phân bổ theo chiến lược, quy hoạch, kế hoạch phát triển kinh tế xã hội, thực hiện chế độ phân phối chủ yếu theo kết quả lao động, hiệu quả kinh tế, đồng thời theo mức đóng góp vốn cùng các nguồn lực khác và phân phối thông qua hệ thống an sinh xã hội, phúc lợi xã hội”*⁸.

Phân phối thu nhập trong nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa ở Việt Nam được xác định: Đảm bảo từng bước cải thiện và nâng cao đời sống của nhân dân. Căn cứ để tiến hành phân phối là kết quả lao động và hiệu quả kinh tế; đồng thời kết hợp với các hình thức phân phối khác để huy động được nguồn lực xã hội như: phân phối theo vốn, theo tài năng, tài sản đóng góp trong quá trình hoạt động sản xuất kinh doanh.

⁸ Đảng cộng sản Việt Nam: “Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XI”, Văn phòng Trung ương Đảng, Hà Nội, 2011, tr. 74.

CHƯƠNG III. GIẢI PHÁP HOÀN THIỆN THỂ CHẾ KINH TẾ THỊ TRƯỜNG ĐỊNH HƯỚNG XÃ HỘI CHỦ NGHĨA Ở VIỆT NAM

3.1. Tiếp tục thống nhất nhận thức về kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa

Kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa là mô hình kinh tế chưa "có tiền lệ trên thế giới. Trên thực tế, ở Việt Nam, xây dựng và phát triển mô hình kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa là quá trình vừa làm, vừa rút kinh nghiệm. Do đó, trong những năm qua, việc nhận thức về nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa chưa rõ, chưa đủ ảnh hưởng đến việc phát triển của nền kinh tế; thậm chí không thừa nhận nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa, cho rằng kinh tế thị trường không ăn nhập được với định hướng xã hội chủ nghĩa, mà đây là hai vấn đề có tính đối lập. Và khi chưa nhận thức đầy đủ, đúng đắn được mô hình kinh tế thị trường thì sẽ không có niềm tin và hành vi ứng xử không kiên định, vừa làm vừa sợ, vừa hoài nghi.

Để có nhận thức đúng về nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa, trước hết phải tiếp tục bổ sung, hoàn thiện khung lý luận cơ bản về mô hình kinh tế này. Đồng thời, tăng cường công tác tuyên truyền, phổ biến cập nhật các chủ trương, chính sách của Đảng và Nhà nước; những kiến thức, thông tin của nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa, kinh tế thị trường của các nước trên thế giới cho mọi đối tượng trong xã hội.

3.2. Hoàn thiện thể chế kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa

Hoàn thiện thể chế kinh tế thị trường đồng bộ và hiện đại là tiền đề quan trọng thúc đẩy kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa phát triển. Thể chế kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa là một hệ thống khung khổ pháp lý, các quy tắc; các chủ thể tham gia và cơ chế vận hành. Đây là một trong ba khâu đột phá trong Chiến lược phát triển kinh tế xã hội giai đoạn 2011-2020 mà Đại hội Đảng lần thứ XI, XII đã xác định: *“Đến năm 2020, phấn đấu cơ bản*

hoàn thiện đồng bộ hệ thống thể chế kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa theo các tiêu chuẩn phổ biến của nền kinh tế thị trường hiện đại và hội nhập quốc tế; bảo đảm tính đồng bộ giữa thể chế kinh tế và thể chế chính trị”⁹.

3.3. Phát triển đồng bộ các yếu tố thị trường và các loại thị trường

Các yếu tố thị trường và các loại thị trường là nhân tố để giải quyết các mối quan hệ trong nền kinh tế thị trường; đáp ứng yêu cầu đầu vào và đầu ra của nền kinh tế. Việt Nam chuyển đổi từ nền kinh tế vận hành theo cơ chế kế hoạch hóa tập trung, bao cấp sang nền kinh tế vận hành theo cơ chế thị trường; do đó, các yếu tố thị trường chưa hoàn thiện và các thị trường phát triển chưa đồng bộ để nền kinh tế thị trường phát triển. Vì vậy, phải hình thành và phát triển đồng bộ các yếu tố thị trường và các loại thị trường.

3.4. Chủ động và tích cực hội nhập kinh tế quốc tế

Chủ động và tích cực hội nhập kinh tế quốc tế là tiền đề, điều kiện quan trọng để nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa phát triển trong bối cảnh hội nhập quốc tế.

Tiếp tục nghiên cứu, đàm phán, ký kết, chuẩn bị kỹ các điều kiện thực hiện các hiệp định thương mại tự do thế hệ mới, tham gia các điều ước quốc tế trong các lĩnh vực kinh tế, thương mại, đầu tư,... Chủ động, tích cực hội nhập kinh tế quốc tế; đa dạng hóa, đa phương hóa quan hệ kinh tế quốc tế, tránh lệ thuộc vào một thị trường, một đối tác cụ thể; kết hợp hiệu quả ngoại lực và nội lực, gắn hội nhập kinh tế quốc tế với xây dựng nền kinh tế độc lập, tự chủ.

Đẩy mạnh các hoạt động xúc tiến thương mại và đầu tư, mở rộng thị trường (trong và ngoài nước). Khai thác hiệu quả các cơ chế hợp tác quốc tế, các nguồn lực bên ngoài (như: vốn, khoa học công nghệ, kinh nghiệm quản lý, tổ chức vận hành nền kinh tế thị trường hiện đại).

⁹ Đảng cộng sản Việt Nam: “Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XII”, Văn phòng Trung ương Đảng, Hà Nội, 2016, tr. 104.

Nâng cao năng lực cạnh tranh của nền kinh tế. Xây dựng và phát triển lợi thế quốc gia trong kinh tế đối ngoại thích nghi với sự thay đổi xu hướng phát triển của nền kinh tế thế giới.

3.5. Nâng cao năng lực lãnh đạo của Đảng, hiệu quả quản lý của Nhà nước, đảm bảo quyền làm chủ của nhân dân

Năng lực lãnh đạo của Đảng và hiệu lực quản lý của Nhà nước sẽ quyết định đến định hướng xã hội chủ nghĩa của nền kinh tế thị trường và hiệu quả khai thác, sử dụng các tiềm năng của quốc gia.

Nâng cao năng lực hoạch định đường lối, chủ trương phát triển kinh tế xã hội của Đảng; tăng cường lãnh đạo việc thể chế hóa và việc tổ chức thực hiện đường lối, chủ trương của Đảng, chính sách, pháp luật của Nhà nước về kinh tế xã hội; tăng cường công tác kiểm tra, giám sát, sơ kết, tổng kết thực hiện đường lối, chủ trương, nghị quyết của Đảng; lãnh đạo việc bố trí cán bộ và lãnh đạo, chỉ đạo việc thực hiện của đội ngũ cán bộ hoạt động trong các lĩnh vực kinh tế - xã hội. Nâng cao năng lực và hiệu lực công tác tham mưu kinh tế xã hội ở các cấp, các ngành.

Đổi mới nội dung và phương thức lãnh đạo của Đảng về kinh tế như: nâng cao năng lực hoạch định đường lối, chủ trương phát triển kinh tế trên cơ sở đổi mới, nâng cao chất lượng tổng kết thực tiễn, nghiên cứu lý luận. Đổi mới, kiện toàn bộ máy và phương thức hoạt động của Đảng, đáp ứng yêu cầu lãnh đạo phát triển kinh tế xã hội.

Cải cách bộ máy và cơ chế điều tiết nền kinh tế của Nhà nước theo hướng tinh, gọn, hiệu quả.

Hoàn thiện và sử dụng có hiệu lực các công cụ điều tiết nền kinh tế của Nhà nước như: luật pháp; chính sách (tiền tệ, tài chính...); các công cụ kinh tế (thuế, lãi suất, tỷ giá hối đoái...) và các công cụ hành chính (khi cần thiết).

Tăng cường kiểm tra, kiểm soát các hoạt động kinh tế xã hội để điều chỉnh kịp thời sự vận hành của nền kinh tế khi cần thiết.

Nâng cao năng lực làm chủ của nhân dân trong phát triển kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa. *“Nâng cao vai trò của các cơ quan dân cử, tổ chức chính trị - xã hội, các tổ chức xã hội nghề nghiệp của nhân dân trong phát triển kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa. Nhà nước tạo điều kiện để nhân dân và các tổ chức này tham gia có hiệu quả vào quá trình hoạch định, thực thi và giám sát việc thực hiện luật pháp, chủ trương chính sách phát triển kinh tế - xã hội, ngăn ngừa, khắc phục những tác động tiêu cực của cơ chế thị trường”*¹⁰.

¹⁰ Đảng cộng sản Việt Nam: “Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XI”, Văn phòng Trung ương Đảng, Hà Nội, 2011, tr. 215.

KẾT LUẬN

Hơn 10 năm trước, trong bài viết đầu năm 2007 về kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa, đăng trên Tạp chí Cộng sản, GS, TS Nguyễn Phú Trọng (nay là Tổng Bí thư Ban Chấp hành Trung ương Đảng Cộng sản Việt Nam, Chủ tịch nước Cộng hòa xã hội chủ nghĩa Việt Nam) đã khẳng định: “Lựa chọn mô hình kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa không phải là sự gán ghép chủ quan giữa kinh tế thị trường và chủ nghĩa xã hội, mà là sự nắm bắt và vận dụng xu thế vận động khách quan của kinh tế thị trường trong thời đại ngày nay”. Và “với phương châm “Hãy bắt tay vào hành động, thực tiễn sẽ cho câu trả lời”, hy vọng rằng từng bước, từng bước, thực tiễn sẽ làm sáng tỏ được các vấn đề nêu trên...”. Hơn 10 năm nhìn lại, những phân tích trên ngày càng xác đáng. Thực tiễn đã chứng minh, kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa ở Việt Nam không phải là khái niệm mơ hồ mà ngày càng sáng rõ. Kể từ sau khi Việt Nam gia nhập WTO vào năm 2007 cho đến năm 2019, đã có 69 nước công nhận Việt Nam là quốc gia có nền kinh tế thị trường. Điều này chứng minh, kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa ở Việt Nam không phải là dị biệt mà ngày càng hội nhập, hoàn thiện, sự lựa chọn mô hình, mục tiêu “định hướng xã hội chủ nghĩa” là hướng đi riêng theo con đường đã chọn của Việt Nam ngày càng thành công, được cộng đồng quốc tế ghi nhận.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Ban Chấp hành Trung ương: Nghị quyết số 21-NQ/TW Hội nghị lần thứ 6, khóa X "Về tiếp tục hoàn thiện thể chế kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa".
2. Ban Chấp hành Trung ương: Nghị quyết số IO-NQ/TW Hội nghị lần thứ 5 khóa XII "Về phát triển kinh tế tư nhân trở thành động lực quan trọng của nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa".
3. Ban Chấp hành Trung ương: Nghị quyết số II-NQ/TW Hội nghị lần thứ 5 khóa XII "Về hoàn thiện thể chế kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa".
4. Ban Chấp hành Trung ương: Nghị quyết số 12-NQ/TW Hội nghị lần thứ 5 khóa XII "Về tiếp tục cơ cấu lại, đổi mới và nâng cao hiệu quả doanh nghiệp nhà nước".
5. Đảng Cộng sản Việt Nam: Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XII, Nxb.Chính trị quốc gia, H.2016.
6. C.Mác và Ph.Ăngghen Toàn tập, Nxb.Chính trị quốc gia, H.1993, t.12.
7. Đảng Cộng sản Việt Nam: Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XI, Nxb.Chính trị quốc gia, H.2011.
8. Ban Kinh tế Trung ương: Báo cáo tổng kết một số vấn đề lý luận thực tiễn qua 30 năm đổi mới (1986-2016): Vấn đề phát triển kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa.
9. Trung tâm Khoa học xã hội và nhân văn quốc gia (1996), Những vấn đề đạo đức trong điều kiện nền kinh tế thị trường - Từ góc nhìn của các nhà khoa học Trung Quốc, Hà Nội.
10. Phạm Văn Đồng (1995), Văn hóa đổi mới, NXB Chính trị quốc gia, Hà Nội.
11. Đảng Cộng sản Việt Nam (1996), Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ VIII, NXB Chính trị quốc gia, Hà Nội.